

NÅR GODE MENNESKER HANDLER ONDT

– NY BOG PÅ VEJ

Jeg har holdt tre oplæg i Social- og sundhedsassistentklubbens regi i 2013. Først et oplæg i Brædstrup om risikoen for forræelse, dernæst et oplæg om praksis-chokket for eleverne i Randers og senest en aften i Århus om, når gode mennesker handler ondt. Det har været tre spændende møder med lydhøre fagfolk, der turde gøre sig tanker om forræelsesrisikoen i arbejdet med andre mennesker.

Min bog *Når gode mennesker handler ondt* udkommer i september 2013. Min hensigt med bogen er – i al stilfærdighed – at gøre opmærksom på, at mennesker med behov for hjælp og deres pårørende ikke altid behandles ordentligt af professionelle. Det burde ikke kunne komme bag på nogen, men min erfaring er, at diskussionerne hurtigt bliver eksplosive og følelseladede. Det er nemlig svært at udholde at tænke på og tale om, at personale kan opføre sig uprofessionelt og gøre andre mennesker ondt. Men ikke desto mindre er det vigtigt, at vi taler om risikoen for gradvist at blive mere rå og kyniske i vores måde at tænke og handle på.

Risikoen for forræelse har altid eksisteret i arbejdet med andre mennesker. Vi kender

til historierne om krænkelse af børnehjemsbørn (Rytter, 2011), det hvide snit i psykiatrien (Kragh, 2010) samt tvangsinterneringer og tvangssteriliseringer af de moralsk åndssvage (Kirkebæk, 1993). Forræelsesrisikoen er desværre nok ikke blevet mindre, selvom årene er gået, og selvom vi synes, at vi ved mere i dag. Vi kender til de nutidige historier om, hvordan professionelle krænker mennesker med brug for hjælp (Mistrati, 2008; Sætersdal, 2003). Men selvom vi har denne fælles viden om historiske og nutidige krænkelse, er risikoen for forræelse stadig et tabu.

Tabuiseringen skyldes blandt andet, at det er angstprovokerende at forholde sig til, at personale kan krænke og ydmyge mennesker med behov for hjælp. Derfor bruger vi vores forsvarsmekanismer til at dæmpe vores angst. Vi kan fortrænge, benægte, bagatellisere, emotionalisere, forskyde, projicere, devaluere, intellektualisere osv. for at beskytte os selv mod at tænke på forræelse – både den forræelse, som vi mærker hos os selv, og den forræelse, som vi er vidne til hos kolleger og ledelse. Forsvarsmekanismerens formål er at dæmpe angst, og de er nødvendige for at vi kan

leve og arbejde. Men forsvarsmekanismerne kan blive så massive, at der er tale om et selvbedrag – og det er ikke sundt for mennesket. Det er et selvbedrag, hvis man som professionel tror, at man ikke kender til forråelse og onde handlinger. Ligeledes er det et selvbedrag, hvis man som politiker tror, at øget kontrol kan afværge onde handlinger.

Når jeg taler om forråelse og om at gøre andre ondt, så taler jeg udelukkende om onde handlinger. Jeg taler ikke om onde mennesker. Jeg tror ikke på, at der findes onde mennesker. Jeg ved, at mennesket er socialt, og at (arbejds)livet er indviklet. Denne kombination medfører, at vi alle sammen har gjort os erfaringer med at handle såvel godt som ondt. Man kan handle ondt, når man tager mere hensyn til sig selv end andre (egoistisk ondskab). Men man kan også krænke et andet menneske med både de allerbedste intentioner (idealistisk ondskab) og helt uden intentioner om noget som helst (tankeløs ondskab). Jeg er mest optaget af den tankeløse ondskab, som jeg hyppigst støder på i mine samtaler med professionelle. De tankeløse handlinger sker, når vi ikke tænker os om; når vi gør ligesom de andre; når vi bruger mere tid på at fortælle anekdoter end på at reflektere; når vi anerkender hinandens handlinger ukritisk; når vi er lydige overfor beslutninger, som er krænkende osv.

Et vigtigt omdrejningspunkt i forråelse er afmagt og magt. Arbejdet som social- og sundhedsassistent er krævende, og derfor kan man komme i afmagtssituationer, hvor man reagerer vældig forståeligt og menneskeligt – men ikke altid fagligt og etisk korrekt. Afmagten kan opstå i den direkte kontakt med borgere og pårørende, men afmagten dukker også op i samarbejdet med andre professionelle og ikke mindst i kølvandet på fyringer og besparelser. Når man mærker afmagten, vil man gøre, hvad man kan for at få afmagtsfølelsen til at forsvinde. Det gør man ved at tage magt. Det evigt tilbagevendende etiske spørgsmål, som vi bør stille os selv og hinanden igen og igen, er: Tager vi magt på den forråede måde eller den faglige måde?

Et andet vigtigt omdrejningspunkt i forråelse er gruppeprocesser. Alle social- og sundhedsassistenter indgår i forskellige grupper, som man – fordi mennesket er socialt – tilpasser sig og passer på. Når man passer på sin egen gruppe, risikerer man at gøre dem, der står udenfor gruppen, ondt. Det kan også være, når man forsøger at passe lidt mere på nogle borgere, at man krænker andre borgere. Men især tilpasningen til den gruppe, som man træder ind i ved en ansættelse, bør man være opmærksom på. Vi vil gøre meget for at være med i gruppen, og vi vil gøre meget for at undgå eksklusion fra gruppen. Måske vil vi gøre næsten hvad som helst ...

Ved de tre møder med Social- og sundhedsassistentklubben fik jeg spørgsmålet: "Hvad gør vi for at forhindre forrælsen?" Jeg måtte hver gang skuffe nogle af tilhørerne med, at jeg ikke har nogen enkle løsninger på det komplekse problem. Jeg ved bare, at så længe tabuet eksisterer, har vi ikke nogen reelle muligheder for at handle konstruktivt. Derudover tror jeg på, at faglig magt er det bedste alternativ til forrået magt. De forråede handlinger dukker nemlig op, når vi ikke synes, at der er nogle alternativer. Men der må altid være et fagligt alternativ. Jeg tænker faglighed som noget helt konkret i dagligdagen. Fagligheden – eller manglen på samme – viser sig i vores måde, hvorpå vi tolker andres adfærd (Birkmose, 2013). Faglighed er ingen nem løsning, da det kræver en masse daglig refleksion. Det er ikke gjort med uddannelse eller supervision. Det er en daglig kamp at bevare og højne sin faglighed. Desuden skal praktikere navigere i mange forskellige og modstridende bud på, hvad faglighed er. Hvad skal man vælge? Konsekvenspædagogik, neuropædagogik, positiv psykologi, sanseintegration, rå pædagogik eller ...? Og hvordan skal man få plads til sin faglighed i økonomisk trange tider med besparelser og forringelser?

I forbindelse med bogens udgivelse får jeg en blog på www.dorthebirkmose.dk, hvor alle er velkomne til at give deres besyv med i diskussionerne om etik, faglighed og forrælsesrisikoen.

LITTERATUR

Birkmose, D. (2013):

Vores tolkninger af andres adfærd.

ViPU Viden, 15. årgang, nr. 2, juni 2013, pp. 11-13.

Kirkebæk, B. (1993):

Da de åndssvage blev farlige.
Forlaget SocPol.

Kragh, J.V. (2010):

Det hvide snit. Psykokirurgi og dansk psykiatri 1922-1983.
Syddansk Universitetsforlag.

Mistrati, M. (2008):

Velfærd? Dagbog fra Fælledgården, Strandvænget, Ringbo og Bostedet Sjælør.
Verve Books.

Rytter, M. (2011):

Godhavnsrapporten.
Syddansk Universitetsforlag.

Sætersdal, B. & Heggen, K. (2003):

I den bedste hensigt? Ondskab <i>behandlingsamfundet.
Gads Forlag.